

עיונים לפרשת שמות עפ"י הרמב"ם

מרכז מורשת הרמב"ם רח' התנאים 6 טבריה, משרדי המרכז רח' יוחנן בן זכאי 6 טבריה, טלפקס- 04-6790632

לשאלות, הערות והארות info@harambam.org.il

לעילוי נשמת אסתר בת רחמה

עם בני ישראל

הרב שאולי גרינפלד

האנושות ממשיכה בנפילתה⁵:

"והתחילו כוזבים אחרים לעמוד ולומר שהכוכב עצמו או הגלגל דיבר עמהם ואמר להם עבדוני בכך וכך... ופשט דבר זה בכל העולם לעבוד את הצורות בעבודות משונות זו מזו ולהקריב להן ולהשתחוות. וכיון שארכו הימים **נשתקע השם הנכבד והנורא מפי כל** ומדעתם ולא הכירוהו".

האנושות הגיעה לשפל נורא, שבו שם ה' נשכח. אף אחד כבר לא ידע שיש בורא לעולם.

"ועל דרך זה היה העולם מתגלגל והולך עד שנולד עמודו של עולם שהוא אברהם אבינו".

הולדת אברהם אבינו מסמלת סוף כל סוף את תחילת המהפך: מכאן ואילך יהיה מי שידע את ה', ויתחיל להציע את האנושות בדרך העולה בחזרה לימים שלפני דור אנוש. וכך מתאר הרמב"ם⁶:

"כיון שנגמל איתן⁷ זה, התחיל לשוטט בדעתו והוא קטן ולחשוב ביום ובלילה... ולבו משוטט ומבין עד שהשיג דרך האמת, והבין קו הצדק מדעתו הנכונה, וידע שיש שם⁸ אלוה אחד, והוא מנהיג הגלגל והוא ברא הכל, ואין בכל הנמצא אלוה חוץ ממנו".

אחרי תקופה של אלפיים שנה, בהם האנושות הולכת ומתדרדרת, הולכת ושוכחת שיש בורא לעולם, מגיע סוף כל סוף אברהם אבינו ומגלה את האמת.

אברהם אבינו אינו שומר את האמת אצל עצמו, אלא מתחיל בפעילות נמרצת, במטרה לרומם את האנושות מחדש, לידיעת ה'.

בפרשתנו זוכה עם ישראל לכינוי חדש: עם. וכך נאמר¹:

"ויקם מלך חדש על מצרים, אשר לא ידע את יוסף. ויאמר אל עמו הנה **עם בני ישראל** רב ועצום ממנו".

הרמב"ם בתחילת הלכות עבודה זרה², נותן סקירה היסטורית על קורות ידיעת ה' בתולדות האנושות. אדם ושת בנו עוד ידעו את ה', אבל כבר בזמן הנכד-אנוש, החלה הנפילה³:

"בימי אנוש טעו בני האדם טעות גדולה, ונבערה עצת חכמי אותו הדור, ואנוש עצמו מן הטועים. וזו היתה טעותם: אמרו הואיל והקל ברא כוכבים אלו וגלגלים⁴ להנהיג את העולם ונתנם במרום וחלק להם כבוד, והם שמשים המשמשים לפניו- ראויים הם לשבחם ולפארם ולחלוק להם כבוד".

השלב הראשון בנפילת האנושות, היתה כשאנשים טעו וחשבו שהיות והבורא נתן לכוכבים כבוד, והוא מנהיג על ידם את העולם, הרי שיש לבני האדם לנהוג כבוד בכוכבים.

משם ואילך החל להיווצר פולחן של עבודה זרה:

"כיון שעלה דבר זה על לבם התחילו לבנות לכוכבים היכלות ולהקריב להם קורבנות ולשבחם ולפארם בדברים ולהשתחוות למולן כדי להשיג רצון הבורא בדעתן הרעה".

בשלב זה, אנשים עוד יודעים מיהו בורא העולם, אלא שהפולחן מתרכז בעבודת הכוכבים, מתוך מחשבה שזהו רצון הבורא, שבני האדם יסגדו לכוכבים. אולם

5 שם הל' ב.

6 שם הל' ג.

7 אברהם אבינו.

8 הגאון מהר"י קאפח הסביר שהמילה 'שם' היא תוספת שמקורה בשפה הערבית, ואין לה שום משמעות.

1 שמות א ח-ט.

2 פרק א.

3 שם הל' א.

4 אנשים חשבו שכוכבי הלכת משנים את מקומם, כיון שכל אחד מהם תלוי בגלגל ענק שמסתובב, ומסובב את הכוכב.

עניינם של ישראל הוא להיות 'עם קדוש'. לא אוסף של יחידים קדושים. בעם ישראל מתחדשת ההופעה של **'קדושת הכלל'**.

אלא שבשלב זה של גיבוש הזהות הציבורית הלאומית שלנו, שוב ישנה נפילה גדולה:

"עד שארכו הימים לישראל במצרים, וחזרו ללמוד מעשיהם ולעבוד עבודה זרה כמותן, חוץ משבט לוי שעמד במצוות אבות... וכמעט קט היה והעיקר ששתל אברהם נעקר, וחזרו בני יעקב לטעות העמים ותעייתם".

זוהי הנקודה בה נמצאת הפרשה שלנו. הפרשה שלנו והפרשה הבאה אחריה, סוקרות את תקופת שהייתנו במצרים. הפרשה שלנו אמנם מתמקדת בתקופת השעבוד הנורא, אבל כבר מתחילה את ההתנוצצות של הגאולה¹¹:

"ויאמר ה' ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים, ואת צעקתם שמעתי מפני נוגשיו, כי ידעתי את מכאוביו. וארד להצילו מיד מצרים ולהעלותו אל הארץ ההיא, אל ארץ טובה ורחבה, אל ארץ זבת חלב ודבש, אל מקום הכנעני והחתי והאמורי והפרזי והחוי והיבוס".

ובלשון הרמב"ם:

"ומאהבת ה' אותנו, ומשמרו את השבועה לאברהם אבינו, עשה משה רבינו רבן של כל הנביאים ושלחו. כיון שנתנבא משה רבינו ובחר ה' בישראל לנחלה, הכתירם במצוות והודיעם דרך עבודתו, ומה יהיה משפט עבודה זרה וכל הטועים אחריה".

הקדוש ברוך הוא לא נותן למפעל של אברהם אבינו ליפול. השליחות לביטול העבודה זרה ולקיום האמונה בה, שנשמרה אצל שבט לוי גם בתקופה הקשה, הולכת ונהיית נחלתו של כלל עם ישראל, במטרה לכוון ממלכת כוהנים וגוי קדוש, בארץ הטובה אשר בחר ה'.

"והיה מהלך וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר וממלכה לממלכה עד שהגיע לארץ כנען והוא קורא... וכיון שהיו העם מתקבצין לו ושואלין לו על דבריו, היה מודיע לכל אחד ואחד לפי דעתו עד שיחזירוהו לדרך האמת".

סביב אברהם אבינו מתחילה להתגבש קבוצה, יש הנהגה רוחנית מסודרת שעוברת בירושה, ונראה שהדברים מתחילים לעלות על דרך המלך:

"וישב יצחק מלמד ומחזיר כל הנלווים עליו, ויעקב אבינו לימד בניו כולם, והבדיל לוי ומינהו ראש והושיבו בישיבה ללמד דרך ה' ולשמור מצוות אברהם".

בשלב זה, האמונה בה' מתחילה להתרכז במשפחה של יעקב אבינו. אנחנו כבר רואים ניצנים הראשונים של הופעת 'עם בני ישראל':

"והיה הדבר הולך ומתגבר בבני יעקב ובנלווים עליהם, ונעשית בעולם **אומה** שהיא יודעת את ה'".

המהר"ל מפראג, בספרו נצח ישראל⁹ רואה בנקודה זו, את נקודת הייחודיות שלנו על פני שאר צדיקי אומות העולם:

"אבל הדבר ברור, לפי שכרת ברית עם **אברהם** מצד שהוא **התחלת האומה** בכלל, וכן בישראל הוא אומר **סאין כורת ברית עמהם מצד שהם פרטים, אלא רק מצד האומה**, דהיינו שם ישראל. ודבר זה כולל אותם שהם עתה לפניו, וכן אותם שנולדו אחר כך, שכולם שם אומה ישראלית עליהם".

יסוד זה של המהר"ל, הודגש הרבה על ידי רבינו הרב צבי יהודה בשיחותיו¹⁰:

"הבחירה האלוהית היא **בציבור**. בציבור הנמשך מאברהם אבינו עליו השלום, אליו נאמר 'ואעשך לגוי גדול'. 'הבוחר בעמו ישראל באהבה'. 'אשר בחר בנו מכל העמים' - ולא נאמר אשר בחר בנו מכל האנשים. 'בחר בנו מכל עם ורוממנו מכל לשון'. **צדיקים יחידים** יש גם אצל הגויים חסידי אומות העולם, **הענין שלנו הוא הציבוריות** וכל אחד מאתנו הוא ניצוץ מכלל ישראל".